

УДК 330.322

Речка К.М.

ст. викладач, к.е.н.

Таврійський державний агротехнологічний університет

КОНЦЕПЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙ В ІСТОРІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Анотація. В статті розглянуто зародження терміну "інвестиції", визначено особливості формування концепцій інвестицій в розрізі історії економічної думки. Досліджено праці видатних вчених-економістів щодо питання виникнення інвестицій, їх подальшого розвитку та функціонуванні в економіці.

Ключові слова: інвестиції, інвестування, історія економічної думки, історичні концепції.

Аннотация. В статье рассмотрено зарождение термина "инвестиции", определены особенности формирования концепций инвестиций в разрезе истории экономической мысли. Исследованы труды выдающихся ученых-экономистов относительно вопроса возникновения инвестиций, их последующего развития и функционирования в экономике.

Ключевые слова: инвестиции, инвестирования, история экономической мысли, исторические концепции.

Annotation. In the epoch of feudalism of investiture raising was named by feudal lord of the vassal in the management of fiefdom (domain). The same word was reflect setting of abbots by arrival, that got here in a management church earths with their population and right for the trial of them. Introduction to position was accompanied the proper ceremony of coverage and parcel of land by plenary powers. Investitura enabled an investor (or, speaking a modern language, to the investor) to bring over to itself new territories and to take part in a management by them.

The origin of investment theory took place in Europe in the XV item and contacts with activity of school of mercantilisms. Equating a money and capital, they considered that the unique mean of enriching of country is the real money, which simultaneously were and by a background both of development of production and for the increase of trade volumes. The representatives of classic school carried research from the sphere of appeal in the sphere of production.

Merit in forming of new method of cognition, that in a root changed the picture of role of the state in the public economic system, it is belonged to the English economists. A. Smit and D. Rikardo rotined that capitalization, that piling up, took place due to surplus of profits which were not used. Consequently, piling up of capital is investigation of economies.

Keywords: investments, investing, history of economic idea, historical conceptions.

Постановка проблеми. Теорії інвестицій пройшли тривалий шлях еволюції: від епохи меркантилізму до неоліберальних інвестиційних теорій у ХХ ст. Виконаємо більш докладний аналіз з метою визначення закономірностей цього розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Питання теорії і практики інвестицій, інвестиційної діяльності, формування джерел її фінансування та визначення напрямів інвестування вивчали зарубіжні вчені Г. Александер, Г. Бірман, Д. Бейлі, Л. Гітман, М. Джонк, Д. Норткотт, У. Шарп, С. Шмідт, М. Яхяєв та інші дослідники.

Постановка завдання. Інвестиції є однією з головних рушійних сил в економіці на сьогодні. Цей термін дуже часто зустрічається в сучасній економіці. Ефективна діяльність підприємств у перспективі, залежить від багатьох факторів. Одним з найважливіших є рівень їх інвестиційної активності і діапазон інвестиційної діяльності. Тому бу-

ло б доцільно дослідити витoki даних термінів, їх зародження та застосування.

Мета статті. Дослідити виникнення понять "інвестиція", "інвестування". Проаналізувати історичний розвиток процесу інвестування та концепції інвестицій в історії економічної думки.

Виклад основного матеріалу. Інвестиція – одне з найбільш вживаних понять в економіці. Термін "інвестиція" (від лат. invest, вкладення коштів) – господарська операція, яка передбачає придбання основних фондів, нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів в обмін на кошти або майно.

У епоху феодалізму інвеститурою називалася постановка феодалом свого васала в управління феодалом (володіння). Цим же словом позначалося призначення настоятелів приходом, що отримували при цьому в управління церковні землі з їх населенням і право суду над ними. Введення в посаду

супроводжувалося відповідною церемонією покриття і наділу повноваженнями. Інвестиція давала можливість інвестору (чи, кажучи сучасною мовою, інвесторові) залучати до себе нові території і брати участь в управлінні ними.

З часом поняття "інвестиція" поповнилося цілим рядом нових значень і стало вживатися в різних сферах діяльності, а одне із значень (довгострокове вкладення капіталу в яке-небудь підприємство) в силу масовості стало загальноживаним. Саме з таким значенням (вже як з основним) це слово і з'явилося в нашій мові, визначаючи сенс і значення інших однокорінних слів.

Зародження інвестиційної теорії відбулося в Європі у XV ст. і пов'язується з діяльністю школи меркантилістів. Ототожнюючи гроші й капітал, вони вважали, що єдиний засіб збагачення країни – це реальні гроші, які одночасно були й основою як для розвитку виробництва, так і для збільшення обсягів торгівлі. Представники класичної школи перенесли дослідження із сфери обігу у сферу виробництва. Заслуга у формуванні нового методу пізнання, що докорінно змінив уявлення про роль держави у суспільній господарській системі, належить англійським економістам. А. Сміт та Д. Рикардо показали, що капіталізація, тобто нагромадження, відбувається за рахунок надлишку доходів, що не були спожиті. Отже, нагромадження капіталу є наслідком заощаджень.

Класичні доктрини набули розвитку в працях "економістів нової хвилі", які висвітлювали проблеми відповідного етапу розвитку суспільства. Саме їм належить, поряд з визнанням доктрини трудового походження багатства і капіталів, пріоритет щодо зосередження уваги на проблемах обміну й розподілу, на їхній ролі у збагаченні суспільства. Французький економіст Ж.Б. Сея трансформував теорію про трудове походження багатства в теорію трьох факторів виробництва: людина, капітал та земля, які забезпечують продуктивні послуги. Він визнавав можливість криз перевиробництва, але вважав, що попит на інвестиції та пропозиція таких урівноважують економіку. Отже, Ж.Б. Сей підійшов майже впритул до визначення інвестиційної теорії економічної рівноваги.

Синтез класичних учень здійснив Дж. С. Міль, який сформулював такі теореми: перша – промисловість обмежена наявними капіталами і зайнятість прямо пов'язана з обсягами інвестицій; друга – капітали є результатом заощаджень; третя – хоч капітал і є результатом заощаджень, його можна споживати. Заощадження та інвестиції створюють ефективний попит, так само як і витрати на споживання. Дж.С.Міль критикує тих, хто вважає, що попит стимулюється тільки інвестуванням. Навпаки, навіть "непродуктивне споживання багатих необхідне, щоб забезпечити зайнятість бідних" [1, 167].

Критичний напрям, на відміну від класичного, виправдовував регулююче втручання держави в процес розподілу національного доходу, наголошуючи на необхідності формування ефективного попиту широких мас населення та управління інвестиціями з метою контролю за економікою.

Усвідомлення необхідності державного регулювання інвестиційних процесів, активізація світової торгівлі привели до виникнення альтернативних інвестиційних теорій (табл. 1). Науково обґрунтована теорія, спрямована проти доктрини вільної (без митниць та тарифів) міжнародної торгівлі, сформувалась у Німеччині та в США.

К.Маркс запропонував теоретичну концепцію, згідно з якою капіталізм історично приходяща система, тому основну мету дослідження він бачив у встановленні тих законів, яким підкоряється виникнення цього соціально-економічного механізму. Велику увагу він приділяв проблемам соціальної справедливості і рівності. Згідно його теорії джерелом доходів є труд, в створенні нової вартості бере участь лише один фактор – робітник. Інші види доходів є перетворені форми додаткової вартості, результат неоплаченої праці робочих. "Прибавочная стоимость расщепляется на различные части. Различные ее доли попадают в руки лиц различных категорий и приобретают различные, самостоятельные по отношению к друг другу формы, каковы: прибыль, процент, торговая прибыль, земельная рента и т.д." [2, 577].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика концепцій інвестицій за часів перегляду постулатів класичної школи політекономії

	Альтернативні теорії	К.Маркс	Маржиналізм	Теорія Фішера	Теорія конкуренції в монополії
Роль держави в регулюванні інвестиційних процесів	Регулювати розвиток галузей, що забезпечують виробництво інвестиційних товарів	низька, дії держави повинні спрямовуватися на соціальний захист робітників	низька, сферою регулювання є експорт і імпорт капіталів	значна, держава повинна ефективно регулювати грошово-кредитну сферу для забезпечення економічного зростання	значна, держава повинна ефективно проводити антимонопольну політику
Орієнтація	Національна, спрямована на реалізацію інвестиційного зростання національної економіки	Соціальна, інвестування за умов капіталізму зумовлює розшарування суспільства	Мікроекономічна, спрямована на ефективне використання інвестиційних ресурсів на основі закону граничної вартості	Поєднання мікроекономічних і макроекономічних інтересів	Інтереси фінансово-промислових монополій, міжнародна
Відношення до іноземних інвестицій	засіб поповнення інвестиційних ресурсів	експорт капіталу пояснює надлишком інвестицій у країні	засіб реалізації конкурентних переваг	розглядаються як засіб регулювання курсу національної грошової і рівня процента	надлишок інвестицій у країні, засіб отримання політичного впливу

Кризи капіталізму, обмеженість і низька віддача ресурсів, прояв циклічного розвитку економіки неможливо було пояснити з позиції трудової теорії вартості, яка базувалась на середніх величинах і враховувала лише матеріалізовані затрати праці.

Таку можливість дає теорія граничних величин, зокрема щодо інвестицій, теорія "граничної схильності до заощаджень", "граничного капіталу". Завдяки новим, маргінальним, підходам було розширено межі аналізу інвестиційних процесів, уточнено економічну інвестиційну модель. Завдяки маргінальній теорії об'єктом дослідження стають нові чинники інвестиційної діяльності: структура інвестицій для придбання факторів виробництва – засобів виробництва та робочої сили; оптимальні обсяги інвестицій з огляду на вичерпність ресурсів, проблема заміщення цих ресурсів; оптимальне поєднання факторів виробництва з урахуванням суспільно-економічної ефективності факторів; ціновий фактор споживання інвестиційних товарів. Уперше постає проблема свідомого регулювання розподілу інвестицій між матеріальними факторами виробництва та працею, доцільності інвестування виробництва, що базується на використанні обмежених ресурсів.

У 20-х роках і в США з'явилась активна група економістів – прихильників ідеї стабілізації економіки через регулювання інвестиційного циклу за допомогою виваженої кредитно-грошової політики. І.Фішер зосередився на проблемі побудови інвестиційної моделі економіки, саморегулювання якої здійснюється за допомогою норми доходу понад витрати і ставки процента.

Теорія маргіналізму описувала спосіб життєздатності економічної системи вільної конкуренції. Концентрація виробництва і капіталу істотно вплинула на розвиток інвестиційних економічних теорій. Спираючись на марксистську концепцію, В. Ленін проаналізував закономірності інвестиційних процесів за умов монополізму та колоніальної експансії розвинених країн. Концепція В.Леніна збігається із концепцією Й.Шумпетера [3, 417], який рушієм прогресивного розвитку визнав монополію, що створює можливість акумулювати величезні обсяги коштів для майбутніх інвестицій, для впровадження інноваційних програм. Заслугою В. Леніна є аналіз негативних сторін монополізації виробництва.

Спираючись на методологію неокласичної школи, Дж.Робінсон, Е.Чемберлін переглянули теоретичне уявлення про механізм функціонування ринку і розвитку суспільної

економіки, про механізми формування витрат і цін, закономірності взаємодії попиту та пропозиції і обґрунтували можливість досягнення економічної рівноваги за умов монополії, виходячи з того, що монополія не заперечує конкурентної боротьби, а лише змінює її форми [4; 5].

Висновки. Зростання рівня концентрації та посилення процесів централізації капіталів суттєво вплинули на макроекономічне середовище ринкового розвитку: на зміну вільній конкуренції прийшла монополія, яка за своєю природою стала на заваді вільному

переливанню інвестиційних капіталів, поставила нові вимоги до їхніх обсягів, обмежила сфери їхнього застосування. За цих обставин перед економічною теорією поставила необхідність розробки концепції, яка пояснювала б механізми врівноважувальної дії економічних законів. Саме в цей час формуються засадні принципи інвестиційної моделі економічної рівноваги, котра, на думку багатьох авторів, за умов обмеженої конкуренції дає змогу створити механізм саморегулювання економіки.

Література:

1. Милль Дж. С. Основы политической экономии: Пер. с англ. — М. : Прогресс, 1980. - 496с.
2. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Т.І, кн.І. Процесс производства капитала. - М.: Политиздат, 1978. - 891с.
3. Шумпетер Й.А. Капитализм, социализм и демократия: Пер. с англ. - М.: Экономика, 1995. - 540с.
4. Робинсон Дж. В. Экономическая теория несовершенной конкуренции: Пер. с англ. - М. : Прогресс, 1986. - 471с.
5. Чемберлин Э. Теория монополистической конкуренции: Реориентация теории стоимости: Пер. с англ. - М. : Экономика, 1996. - 351с.